

Atlantic Odyssey

Albert Beintema

Met foto's naar dia's van de schrijver.

Van 18 maart tot 27 april 1998 organiseert Plancius-Oceanwide een Atlantische cruise van Antarctica tot in de tropen, de 'Atlantic Odyssey'. De reis begint in Ushuaia, de hoofdstad van Argentijns Vuurland, gelegen aan het Beaglekanaal. Daarvandaan gaan wij eerst naar het zuiden, naar Elephant Island en het Antarctisch Schiereiland. Vervolgens staan er bezoeken aan de South Orkneys, South Georgia, Tristan da Cunha, Sint Helena en Ascension op het programma. Een unieke collectie eilanden, waar men normaal gesproken niet zomaar komt! De cruise eindigt op de Kaap Verdische Eilanden (diehards kunnen aan boord blijven en via de Canarische Eilanden, Salvages en Madeira doorvaren tot Vlissingen, waar het schip, de 'Professor Molchanov', op 12 mei zal aankomen). Afgezien van bezoeken aan deze eilanden staat het kijken naar zeevogels centraal, omdat er steeds langdurige trajecten op volle zee moeten worden afgelegd. Als thema hanteren wij daarbij het gezonde voorkomen van zeevogels, een verschijnsel dat vooral in het zuidelijke deel van de Atlantische Oceaan erg opvallend is. Veel soorten komen hier voor in een smalle zone tussen twee temperatuurgrenzen, maar dan wel rond de hele wereld. Verspreidingsgebieden hebben hier dan de vorm van een smalle band, evenwijdig aan de kust van Antarctica.

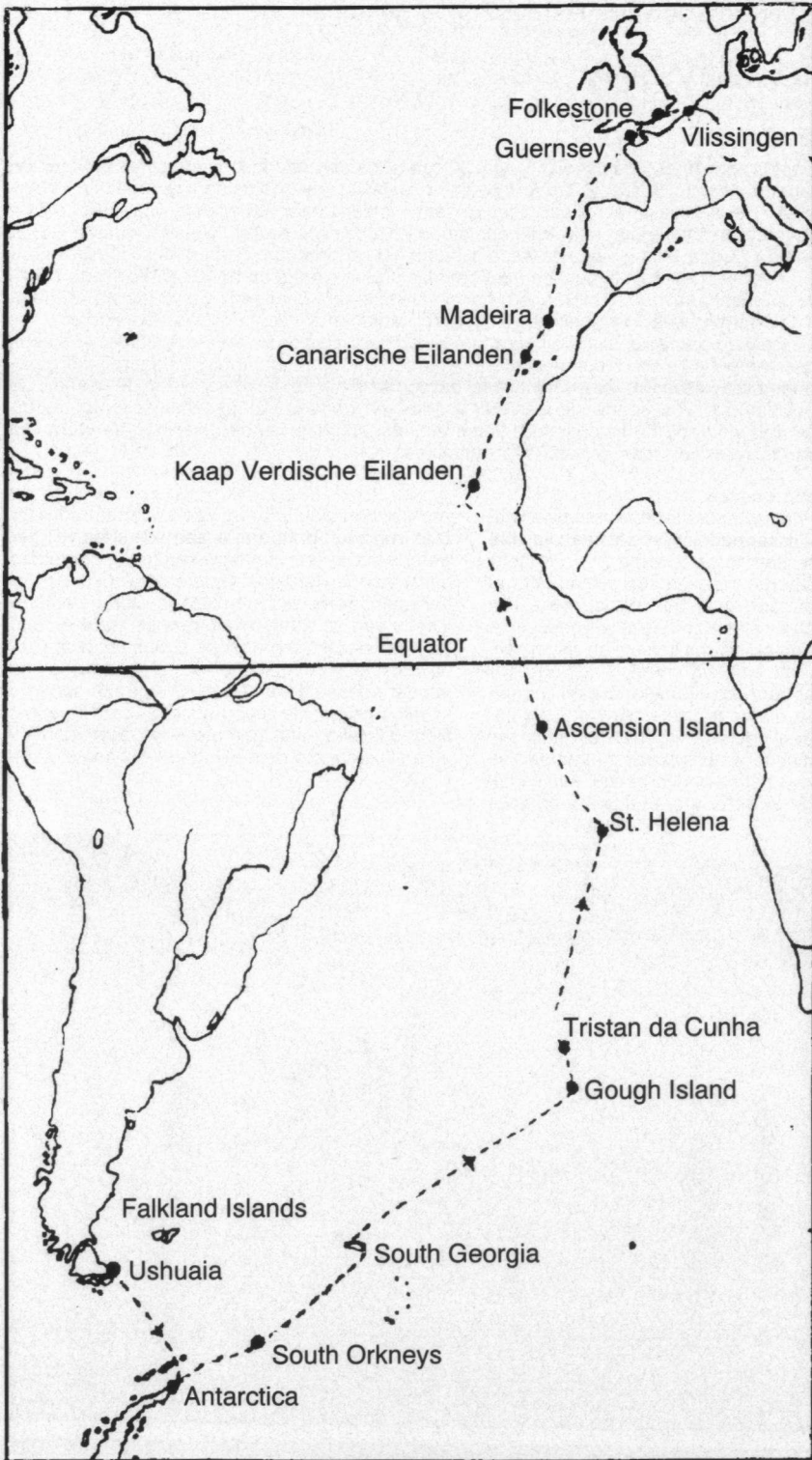
De gezonde oceaan

De oceaan is niet zo homogeen als men wellicht zou denken. In de zuidelijke oceanen zijn drie grote watermassa's te onderscheiden, die door verrassend scherpe grenzen van elkaar zijn gescheiden. Rondom Antarctica ligt de zone van het Antarctische water. Koud, grijs, voedselrijk, vol met krill, pinguïns, walvissen en ijsbergen. Daaromheen ligt een vrij smalle (hier en daar maar een paar honderd kilometer brede) subantarctische zone, die de grootste rijkdom aan albatrossen en stormvogels vertoont. De antarctische en subantarctische watermassa's ontmoeten elkaar bij de antarctische convergentie, een scheidingslijn die zo scherp is dat hij soms op volle

zee gewoon zichtbaar is. Wie er van noord naar zuid overheen vaart ziet opeens de kleur van het water veranderen, de temperatuur vliegt omlaag en er hangen opeens andere zeevogels achter het schip. Soms kan men tussen voor- en achtersteven een verschil in watertemperatuur meten. Aan de noordkant grenst de subantarctische zone aan het subtropische water, dat warmer en minder voedselrijk is. Ook hier ligt een scherpe scheidingslijn: de subtropische convergentie. Door opwelling ontstaan hier vaak zeer voedselrijke plekken, die de zeevogels feilloos weten te vinden.

Het strand van Elephant Island.

Schuiven met convergenties

Eilanden zijn in de zuidelijke oceanen dun gezaaid. Welke soorten zeevogels er kunnen broeden wordt sterk bepaald door de waterzone waarbinnen zo'n eiland ligt. Maar door klimaatverandering (bijvoorbeeld bij een ijstijd) kan een eiland opeens in een andere klimaatgordel komen te liggen. De zeevogels hebben dan de keuze tussen meeverhuizen met de opschuivende watergordel of zich aanpassen aan de veranderende omstandigheden. En daar hebben wij dan een mechanisme waarmee nieuwe ondersoorten of soorten kunnen ontstaan. Stel dat een deel van de populatie van een soort meeverhuist en een deel zich aanpast, dan kunnen de twee deelpopulaties zich in een verschillende richting ontwikkelen, omdat ze fysiek van elkaar gescheiden leven en aan verschillende omstandigheden worden blootgesteld. Als nu na afloop van zo'n ijstijd de waterzones terugschuiven kunnen de twee nieuwe vormen elkaar weer ontmoeten en, als ze genoeg van elkaar zijn gaan verschillen, als aparte vormen naast elkaar blijven bestaan. Op het noordelijke halfrond schuiven zoögeografen graag met ijskappen om het ontstaan van ondersoorten en soorten te verklaren, in de zuidelijke oceanen doet men soortgelijke spelletjes door convergenties heen en weer te laten springen over eilanden.

Rond Vuurland en Kaap Hoorn

Niet alle pinguïns leven op de Zuidpool. Noorderlijke, 'warme' soorten zijn de pinguïns van het geslacht *Spheniscus*, die langs de kusten van zuidelijk Afrika en Zuid-Amerika leven (een buitenbeentje in deze groep is de Galapagospin-

guïn, die via de koude Humboldtstroom de evenaar heeft weten te bereiken). Langs de oevers van het Beaglekanaal is hiervan een soort te zien: de Magelhaenpinguïn (*Spheniscus magellanicus*). Op strandjes zijn daar ook Kelpganzen te vinden, waarvan de mannetjes wit en de vrouwtjes donker zijn gekleurd. Wrakken van verkeerd gevangen voorgangers worden nu bewoond door drie soorten aalscholvers (*Phalacrocorax olivaceus*, *Phalacrocorax magellanicus* en *Phalacrocorax albiventer*). Op het Beaglekanaal dienen zich waarschijnlijk ook de eerste Wenkbrauwbatrossen (*Diomedea melanophrys*) aan en groepen Grauwe Pijlstormvogels (*Puffinus griseus*), die in grote aantallen op de Zuid-Chileense eilanden broeden. Let hier bij de Grote Jagers op rossige exemplaren - de Chileense vorm, die men desgewenst als aparte soort (*Catharacta chilensis*) mag beschouwen.

Op volle zee zullen al snel Reuzenalbatrossen (*Diomedea exulans*) naar het schip komen kijken. Let op dat daar nogal eens de zeldzame Koningsalbatros (*Diomedea epemophora*) tussen zit, die alleen bij Nieuw-Zeeland broedt, maar vaak rond Kaap Hoorn is aan te treffen. Uitgekleurde volwassen vogels van de twee soorten zijn op zee niet van elkaar te onderscheiden (ja, dan moet je naar snavelrandjes gaan kijken), maar in het veel voorkomende donkere jeugdeklee is het niet zo moeilijk: de Reuzenalbatros ruit van bruin naar wit vanuit het midden van de vleugel naar voor- en achterraand toe, de Koningsalbatros begint daarnaast ook met een witte rand aan de vleugelboeg, die in voorraanzicht op afstand goed is te zien.

Kaapse Stormvogels achter het schip.

De oversteek naar Antarctica

In de Drake Passage kunnen nog twee albatrosen worden gezien: de Grijskopalbatros (*Diomedea chrysostoma*) en de Grijsrugroetkopalbatros (*Phoebastria palpebrata*). Verder naar het zuiden toe raken wij die weer kwijt en tegen de tijd dat wij langs de kusten van de Zuid-Shetland Eilanden varen zal alleen nog de Wenkbrauwalbatros achter het schip hangen, in gezelschap van Reuzenstormvogels (*Macronectes* sp.), waarvan wij beide soorten (de zuidelijke *Macronectes giganteus* en de noordelijke *Macronectes halli* - let op de kleur van het snavelpuntje) te zien kunnen krijgen.

De meest algemene stormvogel op dit traject, die altijd wel op enige afstand achter het schip in het kielzog te vinden is, is de Witkeelstormvogel (*Procellaria aequinoctialis*), waarvan de witte keel bijna nooit is te zien: een grote zwartbruine stormvogel die, hoe vreemd dat ook mag lijken, op afstand zowel kan worden verward met de donkere fase van de veel grotere Reuzenstormvogel als met de veel kleinere Grauwe Pijlstormvogel. De grootte van een vogel is op zee soms moeilijk te schatten.

Andere algemene soorten stormvogels zijn de Zuidelijke Stormvogel (*Fulmarus glacialisoides*) en de Kaapse Stormvogel of Kaapse Duijf (*Daption capense*). Dicht bij de Zuid-Shetland Eilanden zullen zich fragiele Wilsons Stormvogeltjes (*Oceanites oceanicus*) achter het schip voegen. Langs de kusten komen hier Zuidelijke Mantelmeeuw (*Larus dominicus*), Antarctische Stern (*Sterna vittata*) en Blauwoogaalscholver (*Phalacrocorax atriceps*) bij.

In de antarctische kolonies

Een van de grootste attracties van Antarctica wordt doorgaans gevormd door de pinguinkolo-

nies. Die zijn in maart echter verlaten. Op de Zuid-Shetland Eilanden komen vier soorten pinguïns voor, twee met een zuidelijk zwaartepunt in hun verspreiding (de Adeliepinguïn *Pygoscelis adeliae* en de Keelbandpinguïn *Pygoscelis antarctica*) en twee meer noordelijk georiënteerde soorten (de Ezelspinguïn *Pygoscelis papua* en de geelgekuifde Macaronipinguïn *Eudyptes chrysolophus*). Van de twee zuidelijke soorten zal de zuidelijkste, de Adeliepinguïn, afwezig zijn: hij trekt na de broedtijd naar het zuiden om te ruïen op de ijsschotsen van het pakij. Keelbandpinguïns trekken noordwaarts, de zee op, maar zij keren voor hun rui terug naar hun broedeilanden. Op de zelfde manier zullen wij de twee noordelijke soorten ruïend aan kunnen treffen. In de pinguïnkolonies azen Zuidpoolkippen (*Chionis alba*), Reuzenstormvogels en Grote Jagers rond, maar die zullen daar in maart niet veel meer hebben te zoeken. De Zuidpoolkippen en Reuzenstormvogels zijn zeker nog aanwezig - de laatste hebben dan nog grote kuikens. Er komen twee soorten grote jagers voor, de geheel bruine Antarctische Jager (*Catharacta antarctica*) en de grijzere McCormicks Jager (*Catharacta maccormicki*). Beide soorten trekken na hun broedtijd naar het noorden en kunnen zelfs in de noordelijke Atlantische Oceaan worden aangetroffen. Op volle zee zijn grote jagers zelden op soort te brengen.

In het kielzog van Sir Ernest Shackleton

Wij willen proberen op Elephant Island te landen, een historische plek, want hier eindigde de rampzalige tocht van Shackletons mannen van de Endurance-expeditie in 1916. Op de plek waar zij zijn ontzet door het Chileense schip *Yelcho* staat een standbeeld van kapitein Pardo, de held

Ezelspinguïns op Elephant Island.

Keelbandpinguïn op het natte strand.

laten op Elephant Island te landen, dan zullen wij King George Island bezoeken, met zijn prachtige beschutte inhammen. Verder willen wij voet aan land zetten op het continent, op het noordelijkste puntje van het Antarctisch Schiereiland.

Op het traject naar South Georgia, via de South Orkneys, doorlopen wij weer de zeevogelzoneering, maar minder snel dan in de Drake Passage, omdat hier de Antarctische zone veel breder is: de Antarctische convergentie, die tussen Kaap Hoorn en Antarctica doorloopt, gaat hier met een grote boog noordelijk om South Georgia heen. Wel zullen de albatrossen weer sterk in aantal toenemen. Op South Georgia broeden grote aantallen Wenkbrauwalbatrossen, Grijskopalbatrossen, Reuzenalbatrossen en Grijsrugroetkopalbatrossen. Zij hebben dan nog grote kuikens. Ook zijn er enorme kolonies Koningspinguïns (*Aptenodytes patagonicus*), die er het gehele jaar zijn, omdat hun broedcyclus meer dan twaalf maanden beslaat. De buitengewoon talrijke Macaronipinguïns zijn klaar met broeden, maar zullen ruiend aanwezig zijn.

Op historisch gebied heeft South Georgia verlaten nederzettingen van walvisvaarders te bieden en er bevindt zich het graf van Ernest Shackleton. Na de landing op Elephant Island stak Shackleton met een paar mannen in een kleine sloep onder barre omstandigheden over naar South Georgia om hulp te halen, maar hij stierf hier tijdens een latere expeditie (met de Quest in 1922). Zijn lichaam was al onderweg naar Engeland toen zijn vrouw besloot dat hij terug moest naar South Georgia, waar zijn ziel beter tot rust zou kunnen komen dan in Engeland.

De wateren rond Tristan da Cunha

Op het traject van South Georgia naar Tristan da Cunha passeren wij de Antarctische convergentie. Daarmee verandert de zeevogelfauna. De Grijsrugroetkopalbatros wordt vervangen door de Roetkopalbatros (*Phoebastria fusca*), de Wenkbrauwalbatros en de Grijskopalbatros door

de Geelsnavelalbatros (*Diomedea chlororhynchos*). In het kielzog zullen vaak Reuzenstormvogels en Witkeelstormvogels zijn te zien, alsmede de blauwgrijze walvisstormvogeltjes (*Pachyptila* sp.). Daar bestaan diverse soorten van, prachtig gezoneerd in hun voorkomen, maar op zee zijn zij niet uit elkaar te houden.

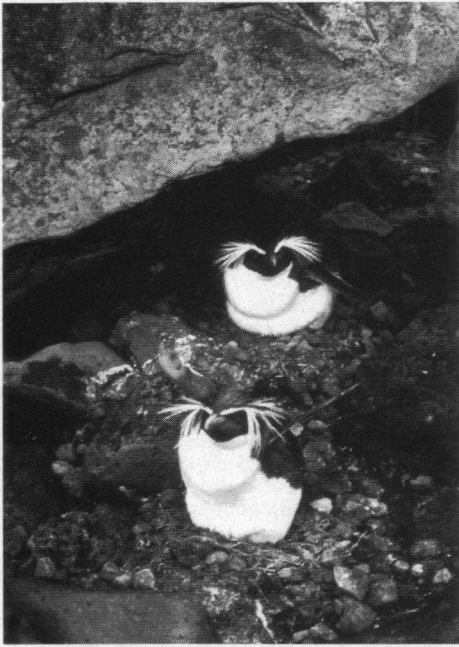
Eerst doen wij Gough Island aan (zonder er te landen), dat net ten zuiden van de subtropische convergentie ligt, en daarna Tristan da Cunha, dat daar net boven ligt. Gough Island is, afgezien van een Zuid-Afrikaans weerstation, onbewoond en herbergt onvoorstelbare hoeveelheden zeevogels. Op Tristan da Cunha zijn die door toedoen van de mens grotendeels verdwenen, maar op de hellingen van de ruim tweeduizend meter hoge vulkaan leeft nog wel het leeuwendeel van de wereldpopulatie van de Geelsnavelalbatros. Zo'n veertig kilometer ten zuidwesten van Tristan da Cunha liggen de kleinere, onbewoonde eilanden Nightingale Island en Inaccessible Island, waar de omvang van de zeevogelpopulaties het bevattingsvermogen te boven gaat.

Reuzenalbatros op een postzegel van Tristan da Cunha.

In de buurt van Tristan da Cunha en Gough Island verschijnen Kleine Pijlstormvogels (*Puffinus assimilis*) en de beroemde Grote Pijlstormvogels (*Puffinus gravis*), waarvan er miljoenen broeden op Nightingale Island. Als het weer het toelaat landen wij op Nightingale Island, maar dat is een beetje een gok: landen kan er gemiddeld eens in de drie dagen en het schip blijft er twee dagen. Naast miljoenen stormvogels leven er op Nightingale Island duizenden albatrossen en vele tienduizenden Rotspinguïns *Eudyptes chrysolome*.

In de subantarctische watergordel komen wij ook diverse stormvogels van het geslacht *Pterodroma* tegen, zoals de Kerguelenstormvogel (*Pterodroma brevirostris*), de Donsstormvogel (*Pterodroma mollis*) en de voor Tristan da Cunha endemische Schlegels Stormvogel (*Pterodroma incerta*) Lastige soorten, omdat ze zich niets van schepen aantrekken en vaak op grote afstand met hoge snelheid passeren, in een karakter-

Rotspinguins werden vroeger op Tristan da Cunha gedood om hun gele pluimen aan de kop.

De Geelsnavelalbatros nestelt tussen struikgewas op een torentje van turf.

De Roetkopalbatros broedt op Tristan da Cunha op smalle rotarichels.

Roetkopalbatros op een postzegel van Tristan da Cunha.

ristieke vlucht met grote bogen, hoog boven de horizon uit. Let bij de Witkeelstormvogels in het kielzog op exemplaren met een witte ring op het gezicht (de 'ringeyes'): de endemische vorm van de Tristan-da-Cunha-groep, die uitsluitend op Inaccessible Isle broedt.

Het eenzaamste eiland ter wereld

Tristan da Cunha is het meest geïsoleerde bewoonde eiland ter wereld. Tweeduizend kilometer van het dichtstbijzijnde dorp (op Sint Helena) en drieduizend kilometer van de vaste wal. De bewoonde wereld van Tristan da Cunha is een bezienswaardigheid. De driehonderd inwoners,

zeven families, leven hier in een dorp dat zo uit Schotland zou kunnen zijn overgeplant.

De stamvaders zijn avonturiers en schipbreukelingen van Britse, Amerikaanse, Hollandse en Italiaanse herkomst. De Hollandse stamvader heette Pieter Groen en was afkomstig uit Katwijk. De meeste stammoeders zijn afkomstig van Sint Helena. Men leeft er van kreeftenvisserij, aardappelteelt en postzegelverkoop.

Op zoögeografisch gebied heeft Tristan da Cunha een unicum: door de ligging nabij de subtropische convergentie is het een ontmoetingsplaats van soorten uit Antarctica en de tropen. Op de kliffen broedt de Antarctische Stern, hier op zijn noordelijkste broedplaats ter wereld, broederlijk naast de Noddy (*Anous stolidus*), die wij verder alleen maar op tropische eilanden aantreffen.

Hoewel het meeste vogelleven zich afspeelt op Nightingale Island en Inaccessible Island, zijn er drie soorten stormvogels die wij alleen op het hoofdeiland kunnen aantreffen: Schlegels Stormvogel, Langvleugelstormvogel (*Pterodroma macroptera*) en Grijze Stormvogel (*Adastor cinereus*). Ze broeden alle drie hoog op de berg en in de onstuimige wintermaanden, wanneer er zelden bezoekers komen, dus erg veel is er over hen niet bekend.

Wie denkt bij Tristan da Cunha Kleine Alken laag over het water te zien snorren, ziet Alkstormvogeltjes (*Pelecanoides urinatrix*), de vliegende pinguïns ('flying pinnamin') van de eilanders. Net als bij de walvisstormvogeltjes zien wij bij deze vogels een gezondeer voorkomen van soorten die op zee niet uit elkaar zijn te houden.

Landschap van Tristan da Cunha.

De tropische oceaan

Voorbij Tristan da Cunha is het gauw afgelopen met de ruwe zeeën en de kille westerstormen. Het kan zijn dat men al binnen een dag varen uit de kleren kan om op het dek te zonnen. De prijs daarvoor is dat het afgelopen is met de grote aantallen stormvogels en albatrossen. Het blijft opletten, want zo nu en dan zit er nog wel eens wat bijzonders tussen, zoals de Nieuw-Zeelandse Witkapalbatros (*Diomedea cauta*), die net als de Koningsalbatros nogal eens in de Atlantische Oceaan komt kijken. Verder kunnen wij palearctische trekvogels ontmoeten als Kleine en Kleinste Jagers, Vorkstaartmeeuwen en Noordse Sterns, die zich alleen of in kleine groepjes met grote snelheid noordwaarts reppen.

Rond de tropische eilanden Sint Helena en Ascension komen wij in het leefgebied van de tropische Jan van genten of rotspelikanen (drie soorten: Roodpootgent *Sula sula*, Maskergent *Sula dactylatra* en Bruine Gent *Sula leucogaster*), diverse tropische sterns (Noddy, Kleine Noddy *Anous minutus*, Bonte Stern *Sterna fuscata* en Witte Stern *Gygis alba*) en keerringvogels (Roodsnavelkeerringvogel *Phaethon aethereus* en Witstaartkeerringvogel *Phaethon lepturus*).

Sterns.

De Bonte Sterns van Ascension hebben een broedcyclus van tien maanden, waarvan ze er acht op het eiland doorbrengen. De periode waarin ze afwezig zijn schuift dus elk jaar twee maanden op. Helaas valt die periode in 1997 samen met het bezoek van de 'Professor Molchanov'.

De grootste ornithologische attractie van Ascension is Boatswain Bird Island, waar genten, sterns, keerringvogels en een endemische fregatvogelsoort (*Fregata aquila*) leven. Op de heetgestoofde stranden komen 's nachts Zeeschildpadden hun eieren leggen.

De Kaap Verdische Eilanden

Ook bij de Kaap Verdische Eilanden zijn genten, keerringvogels en fregatvogels te zien. De fregatvogel is hier echter een andere soort - de Amerikaanse Fregatvogel (*Fregata magnificens*) die verder langs de Braziliaanse kust en in het Caribisch gebied leeft. Ook komen wij binnen het woongebied van palearctische zeevogels als Kuhls Pijlstormvogel (*Calonectris diomedea*), Bulwers Stormvogel (*Bulweria bulwerii*) en het Madeirastormvogeltje (*Oceanodroma castro*). Een bijzonderheid is dat de Kleine Pijlstormvogel,

Rond de tropische eilanden Sint Helena en Ascension Island komen wij in het leefgebied van de Roodsnavelkeerringvogel.

Sint Helena en Ascension Island

Sint Helena is een prachtig groen, hoog opgaand eiland, dat door zijn prettige klimaat al lang door mensen is bewoond en daardoor vrijwel geheel is ontdaan van oorspronkelijke vegetatie en zeevogelfauna. Er wonen vijfduizend mensen. De doorschijnend tere witte sterns broeden er in de ramen van de kerk in de hoofdstad Jamestown. Verder zijn de zeevogels er teruggedrongen tot onbereikbare kliffen en geïsoleerde rotsputten in zee.

Ascension is een bar, heetgestoofd woestijneiland, met alleen wat groen op de hoogste top. Er zijn geen permanente bewoners, maar er zijn wel altijd mensen aanwezig, omdat het een centrum is van telecommunicatie en er een militair vliegveld is. Er leven meer dan een miljoen Bonte

gel, de Donsstormvogel en het Bont Stormvogeltje (*Pelagodroma marina*), die wij ook bij Gough Island en Tristan da Cunha al konden tegenkomen, hier opnieuw opduiken.

Sommige taxonomen beschouwen de Kuhls Pijlstormvogels en de Kleine Pijlstormvogels van de Kaap Verdische Eilanden als aparte soorten, respectievelijk *Calonectris edwardsii* en *Puffinus boydii*, waarmee ze meteen op de rode lijst komen, omdat de bevolking de moddervette jongen exploiteert.

Nog ingewikkelder is het met de donsstormvogels, waarvan niet alleen de Kaap Verdische als een aparte soort kan worden beschouwd (de Gon-Gon *Pterodroma feae*), maar ook die van Madeira (de Freia *Pterodroma madeira*). Er zijn verschillen, maar op zee zijn ze niet uit elkaar te

Een endemische gorzensoort (*Rowettia goughensis*) van Tristan da Cunha, afgebeeld op een postzegel.

houden. De Gon-Gon wordt bedreigd omdat zijn vet een vermeende geneeskrachtige werking heeft.

Landvogels van de Zuid-Atlantische eilanden

Landvogels zijn op de oceanische eilanden schaars, maar wel interessant. Op South Georgia leeft een piepertje (*Anthus antarcticus*), dat ook op de Falkland Eilanden voorkomt. Gough Island heeft een endemisch niet-vliegend waterhoen (*Gallinula comeri*) en een gors '*Rowettia goughensis*'. Tristan da Cunha heeft of had net zo'n waterhoen (*Gallinula nesiotis*). Van de thans aanwezige waterhoentjes is het niet duidelijk of dat herontdekte, eerder uitgestorven geachte Tristanhoentjes zijn of geïmporteerde Goughhoentjes. Verder heeft de Tristan-da-Cunhagroep een lijstster (*Nesocichla eremita*), twee soorten vinken (*Nesospiza acunhae* en *Nesospiza wilkinsi*) en de niet-vliegende Inaccessibleral *Atlantisia rogersi*, de kleinste niet-vliegende vogelsoort ter wereld, die als een zwart muisje onder de vegetatie van Inaccessible Island ronddraaft. Inaccessible Island is een strikt reservaat, waar wij niet mogen landen.

Sint Helena heeft naast enkele ingevoerde soorten (waaronder het uit Afrika afkomstige Sint-Helenafazantje) een endemische plevier, de 'Wirberbird' (*Charadrius sanctaehelena*). Diverse an-

dere interessante soorten zijn hier in de zeventiende en achttiende eeuw uitgeroeid. Ascension heeft aan landvogels tegenwoordig alleen wat ingevoerde soorten. Vroeger leefde er net zo'n soort niet-vliegend miniralletje als op Inaccessible Island (ook een *Atlantisia*), maar dat is alleen bekend van een zeventiende-eeuwse reisbeschrijving en een handvol botjes.

Landvogels van de Kaap Verdische Eilanden

De Kaap Verdische Eilanden beslaan meer oppervlakte en liggen minder geïsoleerd dan de Zuid-Atlantische eilanden. Niet alleen liggen ze 'slechts' vijfhonderd kilometer van het Afrikaanse continent, maar ze vallen ook nog binnen de actieradius van palearctische trekvogels. Daardoor heeft zich op de eilanden een landvogelfauna kunnen ontwikkelen die in vergelijking met de Zuid-Atlantische eilanden rijk is te noemen.

Hoewel de Kaap Verdische Eilanden in de tropen en relatief dicht bij Afrika liggen, vertoont de terrestrische avifauna meer overeenkomsten met die van Europa dan met die van Afrika: van de zestwintig soorten landvogels komen er zeventien ook in Europa voor; slechts vijf zijn echt Afrikaans. De overige vier soorten zijn endemisch: de Kaapverdische Gierzwaluw (*Apus alexandri*), de Razoleeuwerik (*Alauda razae*), de Kaapverdische Rietzanger (*Acrocephalus brevipennis*) en de Kaapverdische Mus (*Passer iagoensis*). Al naar taxonomische inzichten kunnen wij onder de landvogels het aantal endemische soorten uitbreiden met een purperreiger (*Ardea bournei*), een zwarte wouw (*Milvus fasciicauda*), een buizerd (*Buteo bannermanni*), een slechtvalk (*Falco madens*), twee torenvalken (*Falco neglectus* en *Falco alexandri*) en een kerkuil (*Tyto detorta*).

Zoogdieren en planten

In het verre zuiden komen wij natuurlijk Zeelianten, Weddellzeehonden en Pelsrobbers tegen (misschien ook Zeelupaard en Krabeter). Op zee zijn vele soorten walvissen en dolfijnen te zien, waarvan vooral Orca, Bultrug en Zuidkaper goed zijn te herkennen. Veel eilanden hebben een unieke flora met veel endemen, maar daar moeten wij het een andere keer nog maar eens over hebben. Dat geldt eveneens voor de kleurrijke historie van sommige eilanden.

■ Dr. Albert J. Beintema, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, postbus 23, 6700 AA Wageningen.

LITTERATUUR:

- Beintema, A.J. (1995): In de voetsporen van Shackleton. Atlas, Amsterdam.
 Beintema, A.J. (1997): Het waterhoentje van Tristan da Cunha. Atlas, Amsterdam.
 Beulakker, E. (1994): Naar Koude kusten. Hollandia, Baarn.
 Furse, C. (1979): Elephant Island. An Antarctic Expedition. Nelson, Shrewsbury.
 Gosse, P. (1938): St Helena 1502-1938. Heruitgegeven 1990 (ed. T. Hearl), Anthony Nelson, Oswestry.
 Hazevoet, C.J. (1995): The Birds of the Cape Verde Islands. B.O.U., Tring.
 Headland, R. (1984): The island of South Georgia. Heruitgegeven 1992. Cambridge University Press, Cambridge.
 Stonehouse, B. (1960): Wideawake Island. The story of the B.O.U. Centenary Expedition to Ascension. Hutchinson, London.
 Strange, I.J. (1992): A field guide to the wildlife of the Falkland Islands and South Georgia. Harper Collins, London.
 Wiese, K., J. Stel, W. Wolff & F. Hoogervorst (1992): Op de rand van Antarctica. Foto, Leusden.

In de loop van 1997 verschijnen er twee nieuwe boeken over Sint Helena en Ascension:
 Ashmole, P. & M. Ashmole, (1997): Natural history of St. Helena and Ascension Island. Anthony Nelson, Oswestry.
 Rowlands, B. (1997): Birds of St. Helena. An annotated checklist. B.O.U., Tring.

Technische informatie:

Duur:

- I. woensdag 18/3 - maandag 27/4: Ushuaia - Sal, Kaapverdische Eilanden.
- II. woensdag 18/3 - vrijdag 1/5: Ushuaia - Tenerife, Canarische Eilanden.
- III. woensdag 18/3 - dinsdag 12/5: Ushuaia - Vlissingen.

Reisschema: vlucht Schiphol naar Ushuaia, Argentinië, via Buenos Aires, inscheping Ushuaia, vaart door Beagle Channel, Drake Passage, Elephant Island, Amiralty Bay op King George Island, Hope Bay, Antarctic Continent, Paulet Island, South Orkney, Gough Island, Tristan da Cunha, Nightingale Island, Sint Helena, Ascension Island, Boatswain Bird Island, Kaap Verdische Eilanden (Brava, Fogo en San Tago), Sal, Canarische Eilanden (Tenerife), Selvages Islands, Madeira, Kanaal Eilanden (Guernsey), Folkestone, Vlissingen. Dagen op zee: lezingen over de nog te bezoeken eilanden en heel veel pelagische zeevogels.

Conditie: een redelijke conditie is plezierig omdat er veel wordt gewandeld. Een beetje aanpassingsvermogen heeft voordelen. Een topconditie is niet vereist.

MV 'Professor Molchanov': het schip is een modern en comfortabel onderzoekschip van de Russische Akademie van Wetenschappen dat in 1983 in Finland is gebouwd. Later voorzien van passagiersaccommodatie voor 48 personen. Westerse maaltijden van Westeuropese kok. Mogelijkheid om de was te laten doen en een scheepsarts is aanwezig. Er is een sauna aan boord. Deze reis is niet geschikt voor diegenen die hechten aan luxe verzorging, comfort, nacht- en barleven.

Informele kleding. Uiterst vriendelijke bemanning.

Expeditleider: Rini van Meurs, lecturer Albert Beintema, reisbegeleider Jaap Taapken.

Scheepspassage (exclusief vluchten en hotel):

- I. 18/3 - 28/4: vanaf f 9800,-
- II. 18/3 - 2/5: vanaf f 10.230,-
- III. 18/3 - 12/5: vanaf f 11.290,-

Boekingen voor één persoon: 1,7 maal de reissom van tweepersoonsaanmeldingen.

Inbegrepen in reissom: zie voorinformatie.

Niet inbegrepen: zie voorinformatie.

Nadere informatie: uitgebreide voorinformatie is schriftelijk aan te vragen bij de redactie van Het Vogeljaar.

Het waterhoentje van Tristan da Cunha

Het aan Jan Brander, die van verre reizen houdt maar niet wilde reizen, opgedragen boek van Albert Beintema gaat niet alleen over het waterhoentje van Tristan da Cunha, het haast onbereikbare eiland in de Atlantische Oceaan. Toch is de auteur er uiteindelijk gekomen en werd door het eiland geobsedeerd mede dank zij het onopgeloste raadsel rond de niet-vliegende waterhoentjes. 'Een eenzamer oord dan Tristan da Cunha bestaat er niet', schrijft Beintema. Het stipste der stipjes op de wereldkaart.

De Tristangroep bestaat uit drie eilanden, het tweede eiland is Inaccessible Island dat zo'n veertig kilometer ten zuidwesten van Tristan da Cunha ligt en het derde eiland Nightingale Island dat veertig kilometer ten zuidzuidwesten van Tristan da Cunha ligt en twintig kilometer ten zuiden van Inaccessible Island. Vierhonderd kilometer ten zuidoosten van Tristan da Cunha ligt Gough Island dat door sommigen ook tot de Tristangroep wordt gerekend.

Op Tristan da Cunha wonen zo'n kleine driehonderd mensen die afstammen van een handjevol kolonisten die in de vorige eeuw op het eiland terecht kwamen. Beintema noemt het 'de meest geïsoleerde nederzetting van mensen ter wereld'.

Het niet-vliegende Goughhoentje, afgebeeld op een postzegel van Tristan da Cunha.

Hij vertelt in het boek op zijn sceptische, soms wat cynische maar boeiende wijze over Tristan da Cunha. Hij wordt door het eiland geobsedeerd en dat is niet verwonderlijk. Er gebeurde daar precies hetzelfde, maar op kleinere schaal, als Charles Darwin beschreef over de Galápagos Eilanden. Er komen bijvoorbeeld twee soorten vinken voor die onderling nauw zijn verwant en taxonomisch gezien tot hetzelfde geslacht worden gerekend.

De auteur dook in oude geschriften en verhaalt over de bewoners, de schipbreuken, de expedities, de onderzoeken, over Rotspingvins, Reuzenalbatrossen, Geelsnavelalbatrossen, Roetkopalbatrossen en natuurlijk over de niet-vliegende Tristan- en Goughhoentjes. En over de kleinste niet-vliegende vogelsoort ter wereld, een ralletje: *Atlantisia rogersi*.

Een tragikomische geschiedenis vol buitenissige en humoristische gebeurtenissen waarbij op z'n minst op het eind van elk hoofdstuk het moraal van het verhaal én de waterhoentjes ter sprake komen. Het is en blijft misschien een onopgelost raadsel rond die waterhoentjes daar, maar de auteur heeft boven water gehaald wat hij kon en dat is meesterlijk in de tekst van dit aantrekkelijke boek verweven.

Als ik het goed heb begrepen heeft Beintema één mogelijkheid niet naar voren gebracht en dat is de vraag of de Tristanhoentjes vroeger misschien zijn geïmporteerd op Gough Island vanuit Tristan da Cunha. En dat er later weer teruggebracht zouden kunnen zijn naar hun eigenlijke woonplaats Tristan da Cunha. Na het lezen van het boek zal dat ook de lezer sterk intrigeren!

Albert Beintema: Het waterhoentje van Tristan da Cunha. 496 bladzijden, 16 kleurenfoto's, 64 zwartwitillustraties, 4 kaartjes, 2 grafieken (1997). ISBN 90 254 2241 1. Uitgeverij Atlas, postbus 13, 1000 AA Amsterdam, (020) 524 98 00. Prijs f 49,90.